

MODERSMÅL – GRUNDSKOLAN

BEDÖMNING ÅR 9

Inledning

Varför finns materialet?

Detta material ska inspirera modersmållärarna till fortsatta diskussioner om bedömning och betygssättning. Materialet är också tänkt att stimulera till en dialog om bedömning och betygssättning både mellan lärare och mellan lärare och elever.

Ambitionen är att belysa olika färdighetsnivåer i modersmål och ge exempel på hur läraren kan bedöma en elevs utveckling och kunskaper i ämnet modersmål. Vägar- na att nå målen blir olika beroende på elevernas bakgrund och individuella behov. Målgruppens stora variationsvidd kräver därför olika didaktiska och metodiska arbetssätt.

Modersmålsundervisning kan innebära både undervisning *i* språket och *på* språket. I detta bedömningsmaterial behandlas modersmålsundervisningen *i* språket.

Detta kommentarmaterial består av två delar:

- A) Exempel på och resonemang om olika förutsättningar kring bedömning och betygssättning i ämnet modersmål.
- B) Exempel och analys av några olika elevtexter

Förutsättningar som är speciella för undervisningen i modersmål

Undervisningsgrupperna i modersmål är många gånger mycket heterogena. Eleverna i samma grupp har ofta en olikartad bakgrund, olika förutsättningar och olika behov. Grupperna består ofta av elever i olika åldrar och med skiftade kunskaper i modersmålet. Det är inte ovanligt att elever från årskurs 1 - 9 undervisas i samma grupp.

I många språk kan det vara svårt att hitta lämpliga läromedel. Tillgången till böcker och material för självstudier på modersmålet är många gånger begränsad. I många språk är läraren hänvisad till läromedel som importerats från ursprungsländerna. De materialen är bara i undantagsfall utarbetade för elever som växer upp i ett annat land.

Om det t.ex. saknas litteratur på modersmålet är det viktigt att använda sig av ett vidgat textbegrepp dvs. att använda t.ex. berättelser, bilder, filmer och tv-program. Ett vidgat textbegrepp innebär förutom talade och skrivna texter även bilder i form av film, video samt avlyssning. Det finns idag många olika medier som är viktiga för unga människor som både konsumerar och producerar texter via olika medier.

Det kan gå ganska snabbt för en elev att lära sig ett samtalspråk med bra uttal, grammatik och flyt men det tar mycket längre tid att tillägna sig ett ”tankespråk”. För att utveckla ett språk som ”tankespråk” måste eleven lära sig ord för olika ting och händelser. Att berätta vad eleven varit med om, förklara, planera och fantisera. Först då får språket ett djup.

Det är viktigt att identifiera svårigheter och analysera elevens språkutveckling. Även vilka språkliga interferenser som är naturliga mellan de olika språken bör analyseras. Många modersmål påverkas ofta av svenska språket. Modersmåseleverna lånar ord och uttryck från svenskan alternativt modersmålet. En del av dessa ord blir så småningom inlemmade som en del av det andra språket

Förutsättningar som kan påverka bedömningen

Bedömningen år 9 ska alltid utgå ifrån de nationellt uppsatta målen och betygskriterierna som finns i kursplanen. I anslutning till kursplanen i modersmål för grundskolan finns också ”Bedömningens inriktning”. Där beskrivs de kunskaper och kunskapskvaliteter som ska bedömas oavsett betygssteg. Det är ett stöd när läraren ska konkretisera och fastställa de kunskapskvaliteter som ska ligga till grund för bedömningen av elevens kunskaper.

Olika modersmål ger olika förutsättningar för studier. Variationerna i tal och skrift i vissa språk är stora och kan därför försvåra inläringen. Om det är ett modersmål som har ett alfabet som skiljer sig från det latinska bör hänsyn tas till detta i bedömningen.

Kunskaper om likheter och skillnader mellan den egna och den svenska kulturen ska jämföras och vägas in i bedömningen. Det är därför viktigt att eleven har kunskaper i svenska. Bedömningen blir därför också beroende av vilka kunskaper eleven inhämtat i det svenska språket.

Exempel och analys av olika färdighetsnivåer

I det följande beskrivs olika färdighetsnivåer som exempel på underlag för bedömning. De nivåer som definieras är: basnivå, mellannivå samt avancerad nivå. De nivåer som beskriver elevens språkliga och kunskapsmässiga kompetens kan vara:

1) Basnivå:

a) Muntlig färdighet:

- behärskar språket på basnivå.
- kan samtala om vardagsnära saker på enkelt språk.
- ordförrådskapaciteten är på överlevnadsnivå, blandning av ord på svenska och modersmålet kan förekomma.
- egna ordbildningar.
- uttrycker sig med vanliga ord och försöker med fler förklaringar.
- kan vid övergången till nästa nivå förstå och återberätta, till åldern anpassad litteratur och faktatexter med hjälp av samtal och intensiva textstudier.

-

b) Skrivförmåga:

- det skrivna språket är konkret och situationsbundet.
- överanvändning av vanliga ord visar ett begränsat ordförråd.
- texten innehåller konkreta substantiv, enkla verb med enkla tempusformer.
- grundläggande grammatiska strukturerna följs i texten med enkel och kort meningsbyggnad.

2) Mellannivå:

a) Muntlig färdighet:

- kan framföra sina tankar och åsikter och göra sig förstådd.
- behärskar skillnader mellan vardags- och formellt språk.
- har lätt att uttrycka sina känslor.
- behärskar flera alternativa uttryckssätt och prövar t.o.m. komplicerade formuleringar.
- klarar att läsa och återberätta eller sammanfatta åldersanpassade faktatexter och litteratur.

-

b) Skrivförmåga:

- texterna är mer avancerade när det gäller tankar och innehåll.

- genom ett ökat ordförråd, hittar eleven det exakta uttrycket.
- utom substantiv och verb, förekommer adjektiv och adverb sparsamt.
- textbindningen börjar fungera och eleven tar mer risk i sina formuleringar.
- undviker korta meningar och de grundläggande grammatiska strukturerna är oftast korrekta.

3) Avancerad nivå:

a) Muntlig färdighet:

- klarar talspråket i olika situationer.
- utnyttjar olika uttrycksmöjligheter i sitt tal och kan anpassa samtalet efter mottagaren.
- klarar självständiga studier och använder texter som förebild för eget språk.

-

b) Skrivförmåga:

- språket fungerar även på abstrakt nivå och eleven har t.o.m. ett passivt ordförråd.
- klarar skillnaderna mellan olika typer av texter beroende på mottagaren.
- har utvecklat sitt sätt att uttrycka sina tankar och känslor.
- klarar översättningar av nivåanpassade texter från modersmålet till svenska och tvärtom.
- ökad säkerhet i användning av pronomen, prepositioner, adverb och adjektiv.
- textbindningen blir smidig och man kan se den röda tråden i hela texten.

Exempel och analys av några olika elevtexter:

Analys och bedömning av nedanstående elevtexter är bara exempel. Till varje elevtext finns en kommentar, analys och nivåbedömning.

Samtliga texter är översatta till svenska men bedömningarna av elevtexterna är gjorda utifrån texterna på respektive modersmål dvs. pashto och bosniska.

مکتب

زما نوم دی زہ پہ نھم کی زماہ.

ما پہ خیل پہ وائان کی سبک ناد ویلی،

نو زما پہ نظر چھی دہ سیویدان مکتبونہ پر بنہ

دی. زہ دہ ایندہ داپرہ خواہم چھی دہ موثرانو

کر خواہم چھی وگرام. زہ چھی دی مکتب

کی (اعلم زماہ شیخ می نہ وہ زہ)

نو پہ ۱۹۹۹ ماہ دہ ژبہ زداکرہ نان زہ پہ لیک

او پہ اوایل کی بنایم پہ دی مکتب کی تول

معلیمان رده ہر شاگرد سرہ کونینس کوی.

او پہ دی مکتب کی دپر خاراب شی جو دی

ولی چھی دل تہ وھال نشتہ نو پہ دی خبرہ دی

دہ مکتب پہ قیسہ کی نہ دی.

Skolan

(Översättning av elevtext)

Jag heter xxx och går i klass 9. Jag har inte gått i skolan i Afghanistan, men jag tycker att skolorna här i Sverige är bättre. Jag vill i framtiden jobba med bilar. När jag kom till skolan i Sverige kunde jag ingenting, men jag lärde mig språket så småningom, Idag är jag bra på att skriva och läsa.

I den här skolan hjälper alla lärare varje elev. Det som är dåligt i den här skolan är att det inte finns stryk, därför bryr sig inte så många om skolan.

Elevens situation:

- ingen skolbakgrund från hemlandet
- ca 4 års skolgång i Sverige
- har lärt sig läsa och skriva på Pashto och svenska här i Sverige.
- har föräldrar som är analfabeter.
- född i ett annat land och har aldrig varit i sitt hemland..
- saknar kunskaper om det svenska samhället.

Analys och bedömning

Muntlig:

- behärskar talspråket bra.
- har ett ganska enkelt vardagsspråk.
- för att uttrycka sig använder han många förklaringar och kroppsspråk.
- duktig på att återberätta när man läser texten tillsammans med hjälp av lärare.
- är aktiv och deltar i diskussioner.

Skriftligt

- har ett begränsat ordförråd
- förmedlar sitt budskap med korta och enkla ord.
- använder vanliga verb och adjektiv som uttrycksmedel.
- gör stavningsfel.

Nivå: basnivå

Elevtext

زده و س د کړو کېږي د ښوونځي زده کونکي يم زه د افغانستان
خبره څه چې يم ما په خپله په افغانستان کېني سبق نه دی ویی
ځان د سوېډن راتلو څخه دوه نیم کاله مهاله په پاکستان
کېني درېس ویلی دی موږ ته په پاکستان کېني هم درېس
مشکلات درلود چې د خپله دوه نیم ما مهاله ځان د درېس
نه وه زده او بلې چې ښوونځي په خپله سختې کوله چا په
چې څه نه وو زده چې حضور نه چې چانس نه و کولای نو دا
دو چې پر شاگرد به سبق توجو نه شوه وکولای)
وس په سوېډن کېني زه سبق دا هم فکر بیا هم زده چې
په شکل لرم او بل موږ لپاره چې مشکل ده چې کم سوېډنې فکرې
پیاوړې زکه موږ هغه کارونه نه سوکوم چې په سوېډن کېني
لکه دوه د سبق ناوخته پورې به ورسېدو ښی وی)
خو بیا هم د سبق طریقې چې دوه ښه ده هغه چې شاگردوی
ښی چې ځان په خپله خپل مفکرته ورسوی که چېرې هغه یو
شاگرد وي نه بللی چې خبره چې سم یوه کوی او بل چې شاگرد
ته وخت ورکوی)

Skolan

(Översättning av elevtext)

Jag är elev på xxx skolan. Jag kommer från Afghanistan och jag har inte gått i skolan i Afghanistan. Innan jag kom till Sverige för 2 och ett halvt år sedan bodde jag i Pakistan och där har jag gått i skolan. I Pakistan hade vi svårigheter med studier för att vi inte kunde deras språk, sedan var deras lärare mycket stränga och de som hade inlärningssvårigheter fick ingen chans. Därför kunde eleverna inte lära sig bra. Jag läser intensivt i Sverige men ändå har jag problem med språket, vi har svårt att hitta svenska kompisar för att de kan vara ute längre på natten och gå på diskotek. Men ändå är skolsystemet bra här. Varje elev kan lyckas själv om de vill, för en lärare försöker prata med eleven utan att eleven får äga, och eleven får tid på sig när de jobbar.

Elevsituation:

- ingen skolbakgrund från hemlandet
- skolbakgrund från ett annat land på ett annat språk i ca 3 år.
- har föräldrar som är utbildade.
- har lärt sig basen från sina föräldrar innan han kom till Sverige.
- har varit bosatt i Sverige i två och ett halvt år.
- kan jämföra sin kultur med den svenska
- elev och lärare är från samma land men har olika dialekter.
- eleven har goda kunskaper i urdu och engelska.
- har lärt sig svenska mycket snabbt så att han kan klara enkla uppgifter
- en aktiv och nyfiken elev
- har kunskaper om livet i Sverige och kan jämföra med sitt ursprungsland

Analys och bedömning

Muntligt

- kan göra sig väl förstådd och framföra sina åsikter.
- förstår innehållet i texten som är anpassad till åldern.
- klarar att läsa och återberätta komplicerad litteratur.
- har svårt att jämföra språkets uppbyggnad med svenska
- ordförrådet räcker till för att uttrycka känslor.
- har inga uttalsproblem på modersmålet.

Skriftligt:

- skriver tydligt och har ett fungerande språk.
- kan förmedla det han vill i sin text
- texten har både flyt och en röd tråd som han följer.
- hans egna värderingar förekommer när det gäller ämnet.
- gör rätt när det gäller den grundläggande grammatiska strukturen.

- många kortare bisatser och ganska korta meningar.
- brist på kunskaper om sitt lands historia och traditioner
- skriver på talspråk
- texten är ganska avancerad med tanke på att eleven haft delar av sin skolgång i olika länder.

Nivå: mellannivå

Skolan

(Översättning av elevtext)

När jag var 9 år gammal gick jag i skolan i Kandahar. Skolan hette Ahmad Shah Baba. Reglerna var hårda i de afghanska skolorna. I den skolan jag gick i var reglerna så hårda, vi började skolan klockan 8.00 och gick till 14.00. När vi trädde in i skolan stängdes skoldörrarna tills vi slutade. Ingen vågade prata i klassen om någon gjorde det blev de slagna och utslängda från klassen. För att få komma in i klassen skulle man fråga läraren. Under dagen hade vi 30 minuters rast. Men här i skolan är en lärare som en annan elev, man kan flytta på sig i klassen och om man missar en lektion skriver läraren elevens namn och man kan gå ut när man vill.

Jag tycker skolorna här i Sverige är bra, lärarna är som kompisar. Man kan inte lära sig med tvång. Lärare måste hjälpa till för att elever ska lära sig något. Skolor här i Sverige är bra för barn för att man har mera frihet, om det finns elever som inte bryr sig om skolan så ser de på andra som är ambitiösa så tänker de och försöker göra sitt bästa.

Elevens situation:

- eleven har skolbakgrund från hemlandet
- äldre syskon som är utbildade och hjälper honom
- har upplevt krig och har psykiska problem
- har samma dialekt som modersmålsläraren, men i gruppen finns det elever som har olika dialekter.
- saknar kunskaper om den svenska kulturen och traditionerna
- har lärt sig svenska mycket snabbt

Analys och bedömning

Muntligt:

- klarar talspråket väl i olika situationer
- klarar mycket väl självständiga studier
- klarar att läsa och återberätta långa berättelser i både tal och skrift
- har ett bra uttal
- mycket aktiv

Skriftligt:

- skriver tydligt och kan förmedla det han vill
- har ett väl utvecklat språk för att uttrycka sina tankar i skrift
- har flyt i texten och finner tydliga strukturer och en röd tråd följer texten
- innehållet är situationsbundet och eleven kan komma med egna kommentarer
- meningarna innehåller både huvudsats och bisats
- är säker på användning av pronomen, adverb och verbtempus.

- varierar meningar och använder pronomen *på sitt sätt*
- klarar väl av den åldersanpassade litteraturen

Nivå: avancerad

Elevtext på bosniska

Våren

(översättning av elevtext)

På våren börjar allt att vakna.

Dagar börjar bli längre och längre. Och vädret börjar bli bättre och vackrare. Gräset börjar bli längre och träden och alla fåglar börjar flyga och sjunga. Små barn leker ute mer. Och nu kan man bada i havet.

Förr en månad sedan lekte ingen på gräset när jag gick förbi men nu när våren är framme då leker barnen mer på gräset och plockar blommor till sin mamma. Förr spelade jag bara dator men nu har våren kommit och jag har glömt datorn lite... nu är jag nästan alltid ute med kompisar och leker ute.

Elevens situation:

- har hela sin skolgång i Sverige
- pratar mest på modersmålet med föräldrarna men pratar mest svenska med syskonen
- får mycket hjälp av sina föräldrar med skolarbetet
- är alltid närvarande på lektionerna
- har goda kunskaper om det svenska samhället

Analys och bedömning

Muntlig

- behärskar vardagsspråk
- kan samtala om olika ämnen och framföra sina åsikter
- har goda kunskaper i bosniska men när det gäller att muntligt berätta på modersmålet används vissa ord på svenska
- kan återberätta lästa texter eller hörda berättelser utan större problem
- visar större säkerhet i muntligt än skriftligt framförande
- är aktiv och nyfiken

Skriftlig

- skriver självständigt men med ett begränsat ordförråd
- man förstår texten och det finns en röd tråd i berättelsen
- det finns en viss påverkan från svenskan (vokaler *u* och *o*), använder fel vokalen *o* istället för *u*. Vissa ord kan få en annan betydelse (t.ex. *kopati* - gräva, istället för *kuhati* – bada)
- har vissa problem med konsonanter som inte finns i det svenska språket, t.ex. *ǰ*
- vissa upprepningar av ord förekommer (t.ex. *Pocinja* – börjar, *vani* – ute)
- har lyckats med att uttrycka dåtid (t.ex.. *Prosao* – har gått, *zaboravio* – har glömt ...)
- använder vissa adjektiv, ganska många verb, men har problem med genus (*genus* - *skiljer sig mycket från det svenska språket*)

Nivå: högre basnivå.

Elevtext på bosniska

Fönstret i mitt rum

(översättning av elevtexten)

På morgonen när det gryr, det första som jag ser är ljuset av något nytt liv, ljuset av någon ny dag. Himlens silver färg, solens guld-gula ljus, strålar igenom det genomskinliga, ljusgrå färgade glaset i mitt fönster. När det är mörkt, när det är fult och mörkt i mitt rum och i mina tankar, då räcker det att jag går mot den väggens sida där det är inbyggt den ljuva, rektangulära glasbit inramad med mörktbrunt trä. Det räcker att se efter vad detta fönster erbjuder från utsidan, ja, då börjar man tänka på ett annat sätt, om någonting annat. Fönstret har sin glans och själ med vilken den visar vad världen utanför erbjuder mig. Jag tycker annars om nya bilder, saker, nya händelser, men när det är prat om mitt rums fönster, anser jag att ingenting behöver ändras. Inte heller den gamla halvrostiga spik som är spikad i ramens kant, stör mig. Den stör mig inte, för när jag tittar igenom fönstrets glas allt, till och med det som är fult, ser ut att bli vackert som stjärnor, solen och himlen, som avspeglas igenom glaset silver-genomskinliga färg av mitt rums fönster.

Elevens situation:

- har hela sin skolgång i Sverige
- eleven pratar mest på modersmålet med föräldrar och syskon
- får hjälp av sina föräldrar hela tiden
- besöker hemlandet under sommarlovet och utvecklar därmed modersmålet

Analys och bedömning

Muntlig

- uttrycker sig på ett varierat sätt
- klarar talspråket och kan anpassa det efter mottagare och olika situationer
- kan berätta och förklara komplicerade litterära, samhällsliga och vetenskapliga situationer
- kan utan större problem tolka olika samtalsämne från svenska till bosniska eller tvärtom
- elevens uttal skiljer sig inte så mycket från elevers i hemlandet
- en mycket nyfiken och aktiv elev som vill lära sig och hjälper ofta andra
- en samarbetsvillig elev som också visar stor självsäkerhet

Skriftlig

- känslan för det som är specifikt i språket är så utvecklad att eleven kan uttrycka det han vill säga
- använder olika ordklasser med stor precision
- använder flera adjektiv, vilka ger en levande beskrivning (t.ex. *zlatno-zuti – guld-gula, sivkastu – ljusgrå, tamno-smedjim – mörk-bruna ...*)
- visar stor säkerhet i användning av pronomen, adverb och prepositioner
- texten är ganska varierad och sammanbunden på ett naturligt sätt
- väl utbyggda nominalfraser som t.ex. *...svjetlost nekog novog zivota... – ...ljust av något nytt liv..., srebrna boja neba... - ...himlens silver färg..., ...sivkastu boju stakla moga prozora. - ... ljusgrå färgade glaset i mitt fönster*
- tempus och genus är korrekta
- flera välfunna ord som gör att språket fungerar på en abstrakt nivå
- textens kvalitet motsvarar en text skriven av en elev som haft hela sin skolgång på modersmålet.

Nivå: Avancerad

Litteratur:

Kursplanen och betygskriterierna i modersmål – www.skolverket.se/styrdokument

Bedömning och betygssättning, Kommentarer med frågor och svar.2001 Stockholm/Skolverket

Språket lyfter, Diagnosmaterial i svenska, svenska som andraspråk och modersmål för åren före skolår 6

Att undervisa elever i svenska som andraspråk. Ett referensmaterial.1998 (Avsnittet om bedömning) Stockholm/Skolverket